

Оксана Серета

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8078-173X>

кандидат наук із соціальних комунікацій

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)

siania@i.ua

УДК 070:355.311.2](477)''1919'':323(477)

**«ХАЙ НАС РОЗСУДИТЬ ЗАЛІЗО І КРОВ!»¹:
НАЧАСНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ
ГАЗЕТИ «СТРІЛЕЦЬ» (1919 р.)**

DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-12>

Досліджено історію створення та особливості функціонування, акцентовано тематичні домінанти фронтового часопису «Стрілець», редакція якого часто змінювала місце свого перебування (відповідно до дислокування українського війська). Уточнено географію виходу видання: Тернопіль–Станиславів–Стрий–Заліщики–Кам'янець–Подільський–Борщів–Кам'янець–Подільський, а також з'ясовано, що деякий час газета виходила під зміненою назвою «Український Стрілець». Обґрунтовано актуальність теми статті – вона засвідчує суголосність тем і проблем, озвучених авторами часопису сто років тому, із драматичними реаліями сучасної російсько-української війни. Висвітлено стан наукового розроблення досліджуваної теми у сучасному журналістикознавстві.

На основі аналізу публікацій розкрито мету пресодруку, яка полягала насамперед у поглибленні національної свідомості українства під час війни та зміцненні авторитету українського війська. Приділено увагу внутрішньоредакційним аспектам функціонування «Стрільця», розкрито обставини зміни відповідального редактора видання. З'ясовано найактивніших авторів газети, названо їхні псевдоніми і криптоніми.

Виокремлено основні теми, які найчастіше хвилювали авторів часопису, серед них: актуальне і сьгодні мовне питання, зокрема потреба плекання рідної мови і подолання комплексу мовної меншовартості; побудова незалежної Української держави

¹ Відомий бісмарківський афоризм «залізом і кров'ю» у редакції генерала Михайла Омеляновича-Павленка став своєрідним девізом періоду Української революції 1917–1921 рр.

та об'єднання всіх українських земель від Сяну до Дону; бойові звитяги Української галицької армії; спогади учасників воєнних подій 1918–1919 рр., життєписи очільників УГА.

Показано, що завдяки продуманій редакційній політиці і вдало підібраній автурі «Стрілець» підтримувало військове керівництво і він був популярним серед вояків. З'ясовано, що чимало проблем, які порушувалися у військовій пресі сто років тому, залишилися актуальними донині – українці знову захищають незалежність своєї держави військовим шляхом.

Ключові слова: газета «Стрілець», військо, Українська держава, редакція, публікація.

Постановка проблеми. Початок повномасштабного вторгнення російського агресора на українську землю у лютому 2022 р. спонукав до актуалізації досліджень контенту української фронтової преси періоду Української революції, зокрема з метою виявлення публікацій, які донині не втратили своєї релевантності. Їхні автори, попри складні тогочасні воєно-політичні обставини, акцентували незламність української нації і необхідність збройного захисту своєї державності. Як і сто років тому, сьогодні українці знову вимушені взятися за зброю і поставити крапку у провокативній дискусії щодо геополітичної та історико-культурної незалежності Української держави.

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою на прикладі одного з найпопулярніших військових часописів УГА вивчити історичний досвід у зміцненні авторитету українського війська, який може бути корисним для сучасних військових ЗМІ в умовах російської агресії, а також сприяти поглибленню національної свідомості сучасних українців та утвердженню української ідентичності серед російськомовного населення України.

Метою дослідження є вивчити особливості функціонування газети «Стрілець» та проаналізувати зміст її публікацій, особливу увагу зосередивши на темах і проблемах, суголосних сучасним воєнним викликам.

Об'єкт дослідження – фронтова газета Пресової кватири УГА «Стрілець», яка виходила із січня до середини листопада 1919 р. у таких містах, як Борщів, Заліщики, Кам'янець-Подільський, Станиславів, Стрий і Тернопіль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Українська військова преса періоду Визвольних змагань 1917–1921 рр. неодноразово ставала об'єктом досліджень українських науковців. В останні десятиліття інтерес до військових часописів значно зріс: питанню діяльності пресових служб і випуску періодичних видань окресленої тематики присвячена праця І. Крупського та Я. Малика [8], розкриттю ролі військової преси у формуванні національної свідомості українських воїнів – дисертаційні дослідження П. Губи [4], О. Хімяк [18]. У монографії С. Сегеди [15] реконструйовано процес становлення української військової періодики від початку ХХ ст. до сьогодення. Особливості функціонування пресових органів Західноукраїнської Народної Республіки та їхню роль у розвитку державотворчих процесів розкривають у своїх розвідках С. Горевалов [3], Л. Кобута [5] та С. Кость [7]. Дослідниця Н. Вовк [2] здійснила аналіз оцифрованих часописів ЗУНР як важливого історичного джерела, серед яких приділила увагу й газеті «Стрілець». Серед дослідників преси, які безпосередньо висвітлюють історико-функціональний та проблемно-тематичний аспекти досліджуваного нами пресодруку, – І. Роздольська [14] та В. Сегеда [16].

Посеред останніх праць, які актуалізували історичні події 1918–1919 рр. крізь призму тогочасної преси, варто згадати напрацювання українських пресознавців З. Наконечної [12], М. Комариці [6] та Н. Кулеші [9].

Методи дослідження. У статті застосовано такі наукові методи, як: аналіз і синтез; якісний контент-аналіз (окреслення тем і проблем із подальшим їх інтерпретуванням); порівняльний (виявлення тем та думок в українській фронтівій пресі, які досі залишаються актуальними й активно обговорюються у сучасному інформаційному просторі); узагальнення (систематизація окремих проблем та формулювання загальних тематичних домінант).

Виклад основного матеріалу. Після Листопадових подій 1918 р. Українська галицька армія вимушено залишила Львів і відступила на схід. Попри те, що майже кожне провінційне містечко мало свій друкований орган, який пильно стежив за суспільно-політичною ситуацією на західноукраїнських землях, ці пресодруки нечасто доходили до вояцтва, яке відчувало гостру потребу в утамуванні свого інформаційного «голоду». З огляду на

це вище військове керівництво підтримувало усі пресовидавничі ініціативи, адресовані українським воякам.

Ранок першого дня 1919 р. засніжений Тернопіль зустрів появою часопису для українського війська п. н. «Стрілець»². Тоді ще ніхто й не здогадувався, що невдовзі редакції доведеться «мандрувати за українською армією, розділяючи з нею радість перемог і гіркоту поразок» [3, с. 119]. А вже 2 січня уряд ЗУНР виїхав до Станиславова, де мала бути скликана Українська Національна Рада. Услід переїхала і редакція новоствореної газети – це стало початком примусених мандрів «Стрільця» містечками і селами Галичини.

Як згадував ініціатор і перший редактор видання, поет і мислитель Василь Пачовський, газета побачила світ «за помічу б. секретаря військових справ, Вітовського» і була «першою краєвою часописом від опущення Львова» (До всіх читачів «Стрільця». 26 берез.). Ця чотиристорінкова газета виходила величезним накладом – 16 000 примірників [17].

Хоча редакція у перших числах не декларувала чітко мету видання, вона впливала зі змісту публікацій – сприяти поглибленню національної свідомості українства у часі війни, сприяти зміцненню авторитету українського війська серед пересічного населення та побудові довір'я між старшинським складом та стрільцтвом. Як згадував В. Пачовський, він взявся за «редакцію військового тижневика “Стрілець” для піддержання військового духа нашої боевої сили, яка самотньо могла удержати в нас державу, утворену з усіх земель Українського Народу» [13, с. 7].

Молодий редактор запросив до співпраці із газетою багатьох відомих письменників та журналістів: Володимира Гериновича, Володимира Гадзінського, Мирослава Ірчана (справж. Андрій Баб'юк), Юрія Шкрумеляка та ін. Від березня 1919 р. редакція підпорядковувалася колегії, до складу якої входили громадський діяч і дипломат Гриць Микитей та письменник і перекладач Володимир Гадзінський.

До видавання «Стрільця» також був безпосередньо причетний Іван Боберський, який у той час очолював писемний відділ Державного секретаріату військових справ (ДСВС). Знаний організатор сокільсько-січового руху згадував у своєму щоденнику, що В. Пачовський часто приходив до нього у справах

² Стрілець – звання солдата в УГА.

редакції – І. Боберський на його прохання читав коректуру, давав поради щодо редакційної політики, тематики публікацій, вирішував проблеми із друкарнею [1, с. 160].

В. Пачовський у період свого редакторства був автором більшості аналітичних статей суспільно-політичної тематики (часто без підпису або під крипт. В. П.), в яких порушував питання об'єднання ЗУНР і УНР, репрезентування Української держави на міжнародній арені, порівнював можливі ризики польської та більшовицької інтервенції для українства. Редактор обстоював думку, що для західноукраїнських земель «далеко небезпечною є навала польського панства», а «большевизм» вважав грубою формою «грабунку і насильства» (Биться, чи мириться?! Ч. 5), усе ж не відкидаючи гіпотетичної можливості порозуміння із більшовиками.

Із щоденника І. Боберського дізнаємося, що перед тим, як побачити світ, числа «Стрільця» переглядало керівництво ДСВС, зокрема отаман Петро Бубела, на той час заступник державного секретаря військових справ ЗУНР. Бували випадки, коли надходження окремих чисел газети на фронт призупинялося через певні застереження керівництва щодо змісту: «Бубела перестрашився “Стрільця”. Три статті видались йому большевицькі... Сотник Володимир Тимцюрак телефонував, щоб цього числа не слати на фронт» [1, с. 165].

Революційні заклики і надто емоційний тон окремих публікацій В. Пачовського неодноразово викликали зауваження керівництва ДСВС і додавали клопотів самому редакторові. Очевидно, це могло теж зіграти не останню роль у відході В. Пачовського наприкінці березня 1919 р. від редагування «Стрільця».

У своєму щоденнику І. Боберський згадує про розмову із П. Бубелою щодо факту виходу В. Пачовського із редакції. Зокрема, П. Бубела тоді вважав, «що професор Пачовський десь лихий на мене, що я не дав йому видавати даліше “Стрільця”». (Не знаємо, чи свідчать ці слова, що редактора було усунуто з посади, чи пішов із неї добровільно, не відчуваючи підтримки, але вони однозначно вказують, що редакційна політика В. Пачовського із певних міркувань не була належно оцінена керівництвом ДСВС.) У відповідь І. Боберський, у якого збереглися приятні взаємини із колишнім редактором, пояснив, що В. Пачовський насправді «хотів би думки товпи задалегідь опанувати і звернути в русло,

яке не нищило б, але помагало б роботі» [1, с. 180]. Знаючи, наскільки горів молодий мислитель національною ідеєю і долею свого народу, це видається очевидним.

У «Стрільці» знаходимо цікаві факти про перебіг перемовин щодо перемир'я між командуванням УГА та польськими військами за посередництва французького генерала Жозефа Бартелемі, головно через якого, на думку редакції, «розминулася місія зі своєю ціллю, погодити нас хоч на короткий час з Ляхами». У статті «Генерал Бертельмі» йдеться про зустріч, яка відбулася наприкінці січня 1919 р. у Львові між парламентарем з українського боку, «хор. Г.», що «прибув на приказ Команди групи, щоби передати лист польській Нач. Команді», та членами місії – генералом Бартелемі, «полковником Шніцом і полковником Банге». І хоча розмова «велася в польській то німецькій мові», український перемовник чемно відповідав українською, вправно уникаючи дражливих моментів. Коли генерал Бартелемі запитав у нього, чи володіє польською і якщо так, то чому не відповідає по-польськи, «хор. Г.» відповів: «Я є український парламентар і буду говорити по українськи» (ч. 12).

У продовження теми: тогочасні політичні настрої в Галичині промовисто ілюструє також уривок із фейлетону про розмову у «цукерні Янковського».

– Що чути пане Яне? – питається поміщик середнього віку з вусами, як шила, – як живе, не боїтесь подій?

– А чого мені боятись? Чужоземні піддані користуються з захисту свого уряду... [Я] недавно прийняв польське підданство. Бо який шляхтич захоче бути підданим хлопської держави? ... Віра хлопська, мова хлопська, уряд хлопський, порядки теж хлопські. Аж обридло.

– А земля? – раптом спитався я гонорового поміщика.

– Що земля?

– Та вона теж хлопська. Час би кинути її.

Мій пан Ян аж підскочив.

– Фі, яка некультурність, – прошепотів він та скоріш на вулицю (Як у нас! Ч. 11).

Із переїздом 25 березня 1919 р. редакції «Стрільця» до Ходорова (друкувався у Стрию [13, с. 8]) її очолив сотник Іван Ерденбергер, співредагував Гриць Микитей. Новоспечений редактор опублікував розгорнуту програму видання: часопис «буде писати про все, що Вас [жовнірів] тішить, радує і славить,

буде писати й про те, що болить Ваші молодечі серця; за чим тужить Ваша палка душа», а також «буде кріпити Вашого духа в важкій бою, якій Ви зводите з нашими з нашими лютими ворогами за рідну землю» (Привітання. 25 берез.). Окрім того, «Стрільць» мав на меті доносити всій українській суспільності про «хоробрість, відвагу і геройство, про славу боїв» вояків УГА.

Були внесені деякі зміни і в структуру газети – стало більше передруків статей і листів з інших часописів («Громадська Думка», «Республіка»). Аналітикою у виданні опікувався В. Гадзінський, який ховався під криптонімом В. Г. і входив до складу Пресової квартири НКГА. Провідною темою передових публікацій його авторства була «повна самостійність Української Республіки і дійсна злука всіх українських земель від Сяну по Дін» (Українське військо а Укр. Нар. Республіка. Ч. 15). Також проблемні статті суспільно-політичної тематики публікували відомий науковець Володимир Геринович (часто підписувався криптонімами Др В. Г., Г-ч) та журналіст Юрій Шкремеляк (за підписами Ю. Ш. та Ю. Ш-к).

Значний інтерес становлять надруковані на пожовтілих сторінках «Стрільця» спогади та уривки зі щоденників учасників воєнних подій 1918–1919 рр., зокрема сотника Олександра Фарановського, колишнього ротмістра кінного полку австрійської армії, який організував у Збаражі власний загін ім. Гната Степанова (ч. 16, 18); військового кореспондента «Стрільця» Юрія Шкрумеляка (під крипт. Ю. Ш.) «З Дороги під Судову Вишню» (ч. 19–24), у розлогих записках якого знаходимо цікаві відомості про генерал-хорунжого Михайла Омеляновича-Павленка та його поїздку на фронт у березні 1919 р. після вдалої операції УГА на шляху Судова Вишня–Городок; військового журналіста Осипа Благодира «Отаман Долуд» (ч. 25–27).

Зі шпальт видання неодноразово лунали заклики до вояків на фронті читати пресу, зокрема «Стрільця», бо «українське військо мусить знати, що діє ся в світі і розуміти, що розумна людина мусить читати часописи. Шануйте “Стрільця” і подавайте з рук до рук щоб “і темні почули в найдалших відтинках фронту” щоб могли відсвіжити душу і скріпити серце...» (ч. 16). Більше того, редакція повідомляла, що «Н.К.Г.А. думає урядити на фронті рухомі бібліотеки, щоб наш стрілець в вільних від бою хвилях міг щось прочитати, роздумати та ближше познакомитись з історією долі України», а тому зверталася до всіх приватних інституцій і

до кожного громадянина зокрема, щоб надсилати до корпусних команд «книжки, брошури, річники дневників і місячників, взагалі все, що може бути духовним кормом стрільця» (Поклик. Ч. 18).

Про те, наскільки серйозно керівництво УГА ставилося до розповсюдження друкованого слова на фронті, свідчить наказ за підписом генерала М. Омеляновича-Павленка і начальника штабу полковника В. Курмановича про поширення газет серед особового складу, опублікований на шпальтах «Стрільця». У ньому НКГА наголошувала, що «достава преси на фронт є конечним услівем морального скріплення Укр. Війська», тому зобов'язувала передавати куреням по 100 примірників часопису «Стрелець», а командам батарей і сотень при бригадах і корпусах – по 25 примірників «до розділу і розпродажи в своїх частинах» (Приказ Н.К.Г.А. ч. 42–4. Ч. 19).

Водночас зі сторінок газети не раз лунали заклики до «усіх командантів частин і відділів заохочувати людей з літературним хистом, щоби вони надсилали свої праці, хочби й з грубша оброблені, – як от описи боїв, сільветки хоробрих товаришів і командантів, а також представляли нам життя-буття наших жовнів» (ч. 33).

«Стрелець» як армійський часопис здебільшого вмщував аналітичні суспільно-політичні статті та офіційні матеріали, однак іноді редакція публікувала фейлетони або гумористичні дописи, аби підняти настрій та підтримати фронтове вояцтво. Врешті, для цього було започатковано окрему рубрику – «Веселий кутик».

14 червня редакція «Стрільця» повідомляла читачам, що «навіть в найбільше прикрих обставинах для друкованого слова» докладе усіх зусиль, аби «не позіставити нашу славу Армію без духовної поживи», – «се число з трудом видаємо в Заліщиках, а слідуюче в Чорткові» (Від видавництва. Ч. 34). На жаль, воєнні будні невблаганно скоригували і ці редакційні плани. Вже наступного дня чергове число побачило світ за Збручем, у Кам'янці-Подільському, куди переїхала редакція, «шукаючи спокійного місця» [11, с. 174], вже під новою назвою – «Український Стрелець», продовжуючи нумерацію чисел свого попередника.

За вихід часопису далі відповідав редакційний комітет у складі Григорія Микитея та Володимира Гадзінського [17]. Як

пояснювала редакція у вступному зверненні, «“Український Стрілець” – той сам, що виходив досі в Стрию, хоче вдовольнити одно велике завдання: дати духовне скріплення і підйом всім членам українського війська. Він призначений для тих, хто визволяють Україну від більшовицького наїзду, і для тих, що повнять свою працю в запіллю» (Від редакції. Ч. 34).

Більшість публікацій газети і далі були спрямовані на те, «щоби з найтемніших і несвідомих українських мас вирости свідомі, геройські стрільці, козаки, старшини, правдиві горожани Самостійної Укр. Нар. Республіки» (Від редакції. Ч. 34). Авторами передовиць та аналітичних статей були В. Пачовський, В. Гадзінський (за відсутності у друкарні літери «г» подавався як В. Гадзінський і під криптонімом В. Г.), Осип Назарук (крипт.: О. Н.), Юрій Шкрумеляк (крипт.: Ю. Ш.).

Головною темою видання була побудова української незалежної держави: водночас наголошувалося, що українці мають стати «не лиш державно-самостійні», а «бути також духовно самостійні, себто... мати свій чистий, щиро український національний світогляд» (В. Г. Національний світогляд. Ч. 35). Редакція декларувала, що докладатиме усіх зусиль, аби «межи українськими стрільцями чи старшинами, без огляду на се чи вони з Херсону, чи з Поділля, чи з Галичини, чи з якої іншої української землі не було ріжниць в поглядах на самостійність» (Від редакції. Ч. 34).

11 червня 1919 р. Кам'янець-Подільський відвідав головний отаман військ Української Народної Республіки Симон Петлюра, і з цієї нагоди відбувся урочистий обід із відомими представниками громади міста. Редакція не могла оминати цю важливу подію своєю увагою, розповідаючи читачам про головні підсумки зустрічі. Так, голова Директорії УНР у своїй промові підкреслив, що у такий складний для України момент лише «повне довірря і повна підтримка уряду приведе до бажаного наслідку боротьби» (Петлюра у Камянці н. П. Ч. 34), тому закликав українство відкинути всі непорозуміння, згуртуватися і піти єдиним фронтом проти ворога.

Багато місця на шпальтах часопису відводилося обговоренню вимушеного відступу УГА під натиском поляків, а згодом успіш-них наступальних операцій українських військ під командуван-ням новопризначеного генерала Олександра Греківа. Вміщувалися накази галицьким військовим частинам:

всі «старшини й стрільці, що перейшли через ріку Збруч на Наддніпрянщину без окремого наказу Начальної Команди Галицької армії, мають негайно вертати назад». Також повідомлялося, що у зв'язку із потребою «організації тилкових військових резерв і поповнень для дієвих частин» розпочато загальну мобілізацію до війська (ч. 34).

Щодо українсько-єврейського питання редакція обстоювала однозначну позицію: тодішній інспектор корпусу УСС О. Назарук у публікації «Єврейська справа дозріла до поладнання» спростовував будь-які чутки про можливі єврейські погроми в Галичині у часі війни, і саме це, на його думку, і було причиною того, що «у важких днях нашої західної області У.Н.Р., коли українське військо відступало на великім просторі від Хирова аж до за Чортків – ні в однім галицькім місті ні містечку не впав ні один стріл з домів галицьких євреїв на наше військо». Мав на це чітке обґрунтування, адже «галицькі євреї... служили в українськім війську й українських установах, вірно і щиро робили службу до остатка». Більше того, відомий журналіст закликав «допустити галицьких євреїв до співучасті в усіх урядах і установах без ніяких підозрівань» (ч. 36).

22 червня 1919 р. редакція повідомляла: «З цим числом переносимо видавництво “Українського Стрільця” в Галичину, причім уважаємо за відповідне подякувати двом ПП. Урядовцям з Військового Міністерства, які уможливили нам ще видання цього числа в Кам'янці н. П.» (ч. 37).

8 липня редакція «Стрільця» знову повернулася до Галичини, і видання відновилося у Борщеві за редакторства О. Назарука [11, с. 181]. Його особиста харизма і блискуче володіння пером зробили свою справу – газета наповнилася аналітикою і розширила свою проблематику. Публікації відзначалися емоційністю, гостротою, чіткістю викладу думок. Припускаємо, що саме О. Назаруку могла належати ідея друкувати у «Стрільці» життєписи «вождів Української Армії», а саме: генерала М. Омельяновича-Павленка (ч. 44), диктатора Є. Петрушевича (ч. 46), а після переходу за Збруч – генерала В. Курмановича (ч. 48) та ін. У такий спосіб зростав авторитет командувачів та командирів корпусів УГА серед стрільцтва.

Останнє число «Стрільця» в Галичині побачило світ 15 липня 1919 р., а вже наступного дня редакція разом із частинами УГА перейшла за Збруч і осіла в Кам'янці-Подільському. Часопис

перейшов під керівництво уряду УНР і виходив у Кам'янці-Подільському до 16 листопада 1919 р. під редакцією О. Назарука. До редколегії також входили чотарі І. Кривецький та С. Масляк. «Коли Начальна Команда УГА перенеслася до Балти, став там виходити замість “Стрільця” – “Пролом”» [10, с. 332].

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо, що, завдяки обдуманій і виваженій редакційній політиці та вдало підібраній автурі, яку формували відомі письменники, історики, публіцисти, віддані національній ідеї, «Стрелець» мав підтримку військового керівництва і був дуже популярним серед українських вояків. Він уповні зміг виконати поставлену перед собою мету – сприяв поглибленню національної свідомості стрілецтва, зміцненню авторитету українського війська, а тому справедливо закріпив за собою звання флагамена преси УГА. Позитивний інформаційний досвід цього часопису міг би бути використаним сучасними військовими інформаційними ресурсами чи ЗМІ для виховання патріотичного духу сучасного покоління військовиків.

Навіть більше, окремі висловлювання зі шпальт цієї фронтової газети просто вражають злободенністю – вони мають спонукати сучасне покоління українців врешті застановитися над власною ідентичністю. Як і редакція «Стрільця» сто років тому, так і ми сьогодні сподіваємося, що «мусить Україна перейти через вогонь очищення і ми віримо, що в нім не згорить наша ідея, а вийде ще сильніша!» (На переломі подій. Ч. 8), і що невдовзі зможемо підняти «вгору гордий наш синьо-жовтий прапор, і кріпко в руці держати кріс!» (ч. 34).

Література

1. Боберський І. Щоденник. 1918–1919 рр. / упоряд. о. Юрій Мицик. Київ, 2003. 260 с.
2. Вовк Н. С. Оцифровані періодичні видання ЗУНР як історичне джерело. *Historical and cultural studies*. 2016. Vol. 3. Num. 1. P. 31–35.
3. Горевалов С. І. Військова преса Української галицької армії та соціальні процеси суспільства. *Світ соціальних комунікацій*. Київ, 2011. Т. 1. С. 119–122.
4. Губа П. Періодична преса як джерело дослідження українського державотворчого процесу 1817–1920 рр.: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.06. Київ, 2007. 43 с.
5. Кобута Л. Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістового наповнення. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. № 18. С. 644–651.

6. Комариця М. Міст понад Збручем: Велика Злука у пресі Української Народної Республіки. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2020. Вип. 10(28). С. 126–146. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-9](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-9).

7. Кость С. Військова преса ЗУНР. *Вісник Львівського університету*. Сер. Журналістика. Львів, 2018. Вип. 44. С. 12–21. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2018.44.9327>.

8. Крупський І., Малик Я. Галицьке стрілецьтво та його преса в боротьбі за українську державність. Львів, 1994. 133 с.

9. Кулеша Н. «Ukrainische Korrespondenz» (Відень, 1917–1918) про Українську революцію: джерела інформації і специфіка контенту. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2020. Вип. 10(28). С. 146–164. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-10](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-10).

10. Левицький О. Пропаганда й преса. Українська Галицька Армія: У 49-річчя її участі у Визвольних Змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1958. С. 325–333.

11. Назарук О. Рік на Великій Україні. Конспект споминів з Української Революції. Відень, 1920. 346 с.

12. Наконечна З. Особливості функціонування «першої часописі в Золочеві» «Золочівське Слово» (1918—1919). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2020. Вип. 10(28). С. 14–22. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-2).

13. Пачовський В. З історії Пресової Кватири УГА. *Український Скиталець*. 1923. Ч. 15(37). С. 6–8.

14. Роздольська І. Літературна тема часопису «Стрілець»: штрихи до сильвети покоління. *Studia Methodologica*. Тернопіль; Кельце, 2019. Вип. 49. С. 4–18.

15. Сегеда С. П. Створення та розвиток української військової преси (XX – початок XXI століття). Рівне, 2012. 504 с.

16. Сегеда С. П. Формування типу військового видання в процесі українського державотворення 1917–1920 рр. (за матеріалами часопису «Стрілець»): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 1999. 19 с.

17. Футулуйчук В. Українська Галицька армія: військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918–1920) [Ukrainian Galician Army: military-patriotic education and training (1918–1920)]. Донецьк, 2000. URL: <http://www.ukrlit.net/lib/futuluychuk/2.html> (дата звернення: 10.05.2018).

18. Хімяк О. Українська преса другої половини XIX – початку XX ст. як чинник формування національної свідомості українців Галичини: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2006. 18 с.

References

1. Boberskyi, I. (2003). Shchodennyk. 1918–1919 rr. [Diary. 1918–1919], uporiad. o. Yuriy Mytsyk, Kyiv, 2003, 260 (in Ukr.).
2. Vovk, N. S. (2016). Otsyfrovani periodychni vydannia ZUNR yak istorychne dzherelo [Digitized periodicals of ZUNR as a historical source], *Historical and cultural studies*, (3), (1), 31–35. Retrived from http://nbuv.gov.ua/UJRN/hcs_2016_3_1_8 (in Ukr.)
3. Horevalov, S. I. (2011). Viyskova presa Ukrainiskoi halytskoi armii ta sotsialni protsesy suspilstva [Military press of the Ukrainian Galician Army and social processes of society], *Svit sotsialnykh komunikatsiy*, Kyiv, (1), 119–122 (in Ukr.).
4. Huba, P. (2007). Periodychna presa yak dzherelo doslidzhennia ukrainskoho derzhavotvorchoho protsesu 1817–1920 rr. [The periodical press as a source of research into the Ukrainian state-building process of 1817–1920]: avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.06, Kyiv, 43 (in Ukr.).
5. Kobuta, L. (2009). Presovi vydannia ZUNR: spetsyfika funktsionuvannia ta ideolohiya zmistovoho napovnennia [ZUNR press publications: specifics of functioning and ideology of content], *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, (18), 644–651. Retrived from <http://hdl.handle.net/123456789/7006> (in Ukr.).
6. Komarytsia, M. (2020). Mist ponad Zbruchem: Velyka Zluka u presi Ukrainiskoi Narodnoi Respubliky [Bridge over Zbruch: Velyka Zluka in the press of the Ukrainian People's Republic], *Zbirnyk naukovykh prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (10(28)), 126–146. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-9](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-9) (in Ukr.).
7. Kost, S. (2018). Viyskova presa ZUNR [Military press of ZUNR], *Visnyk Lvivskoho universytetu*, Ser. Zhurnalistyka, Lviv, (44), 12–21. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2018.44.9327> (in Ukr.).
8. Krupskyi, I., Malyk, Ya. (1994). Halytske striletstvo ta yoho presa v borotbi za ukrainsku derzhavnist [Galician Sich Riflemen and their press in the struggle for Ukrainian statehood], Lviv, 133 (in Ukr.).
9. Kulesha, N. (2020). «Ukrainische Korrespondenz» (Viden, 1917–1918) pro Ukrainsku revoliutsiyu: dzherela informatsii i spetsyfika kontentu [Ukrainische Korrespondenz (Vienna, 1917–1918) about the Ukrainian Revolution: sources of information and content specificity], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (10(28)), 146–164. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-10](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-10) (in Ukr.).
10. Levytskyi, O. (1958). Propaganda i presa. Ukrainaska Halytska Armiya: U 49-richchia yiyi uchasty u Vyzvolnykh Zmahanniakh (Materiyialy do istoriyi) [Propaganda and the press. Ukrainian Galician Army: On the 49th anniversary of its participation in the Liberation Struggle (Materials for history)], Vinnipeg, 325–333 (in Ukr.).
11. Nazaruk, O. (1920). Rik na Velykiy Ukraini. Konspekt spomyniv z Ukrainiskoi Revoliutsii [A year in Greater Ukraine. Synopsis of memories from the Ukrainian Revolution], Viden, 346 (in Ukr.).

12. Nakonechna, Z. (2020). Osoblyvosti funktsionuvannia «pershoi chasopysi v Zolochievi» «Zolochivske Slovo» (1918–1919) [Features of the functioning of the «first magazine in Zolochiv» *Zolochivske Slovo* (1918–1919)], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (10(28)), 14–22. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-2) (in Ukr.).

13. Pachovskyi, V. (1923). Z istoriyi Presovoi Kvatyry UHA [From the history of the Press Apartment of the UGA], *Ukrainskyi Skytalets*, (15(37)), 6–8 (in Ukr.).

14. Rozdolska, I. (2019). Literaturna tema chasopysu «Strilets»: shtrykhy do sylvety pokolinnia [Literary theme of the magazine *Strilets*: touches to the sylvete of the generation], *Studia Methodologica*, Ternopil; Kieltsse, (49), 4–18. DOI: <https://doi.org/10.25128/2304-1222.19.49.01> (in Ukr.).

15. Seheda, S. P. (2012). Stvorennia ta rozvytok ukraïnskoï viyskovoi presy (XX – pochatok XXI stolittia) [Creation and development of the Ukrainian military press (20th – early 21st century)], Rivne, 504 (in Ukr.).

16. Seheda, S. P. (1999). Formuvannia typu viyskovoho vydannia v protsesi Ukraïnskoho derzhavotvorennia 1917–1920 rr. (za materialamy chasopysu «Strilets») [The formation of the type of military publication in the process of Ukrainian state formation in 1917–1920 (based on the materials of the magazine *Strilets*)]: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.01.08, Kyiv, 19 (in Ukr.).

17. Futuluychuk, V. (2000). Ukraïnska Halytska armiya: viyskovo-patriotychno vykhovannia ta vyshkil (1918–1920), Donetsk. Retrived from <http://www.ukrlit.net/lib/futuluychuk/2.html> (date of application 10.05.2018) (in Ukr.).

18. Khimiak, O. Ukraïnska presa druhoï polovyny XIX – pochatku XX st. yak chynnyk formuvannia natsionalnoi svidomosti ukraïntsiv Halychyny [The Ukrainian press of the second half of the 19th and early 20th centuries as a factor in the formation of the national consciousness of the Ukrainians of Galicia]: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. Lviv, 2006. 18 (in Ukr.).

Oksana Sereda

Candidate of Social Communications
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

«LET IRON AND BLOOD JUDGE US!»: THE RELEVANCE OF THE «STRILETS» NEWSPAPER'S (1919) PROBLEMS

The history of creation and peculiarities of functioning have been studied, the thematic dominants of the front-line magazine «Strilets» have been emphasized, the editorial office of which often changed its location (according to the deployment of the Ukrainian

army). The geography of the publication has been clarified: Ternopil–Stanislaviv–Stryi–Zalishchyki–Kamyanets–Podilskyi–Borshchiv–Kamyanets–Podilskyi, and it has been also examined that for some time the newspaper was published under the changed name «Ukrainskyi Strilets». The relevance of the topic of the article has been substantiated – it proves the congruence of the topics and problems voiced by the magazine’s authors a hundred years ago with the dramatic realities of the modern Russian-Ukrainian war. The state of scientific development of the researched topic in modern journalism has been highlighted.

Based on the analysis of the publications, the purpose of the press was revealed, which was primarily to deepen the national consciousness of Ukrainians during the war and to strengthen the authority of the Ukrainian army. Attention was paid to internal editorial aspects of the functioning of «Strilets», the circumstances of the change of editor-in-chief of the publication were disclosed. The most active authors of the newspaper were identified, their pseudonyms and cryptonyms were named.

The main topics that most often worried the authors of the magazine are highlighted, including: the language issue that is still relevant today, in particular the need to nurture the native language and overcome the linguistic inferiority complex; the construction of an independent Ukrainian state and the unification of all Ukrainian lands from the Syan to the Don; combat achievements of the Ukrainian Galician Army (UGA); memories of the participants in the war events of 1918–1919, biographies of the heads of the UGA, etc.

It is shown that thanks to a well-thought-out editorial policy and a well-chosen authorship, «Strilets» was supported by the military leadership and was popular among soldiers. It was found out that many problems that were raised in the military press a hundred years ago remain relevant to this day – Ukrainians are once again defending the independence of their state by military means.

Key words: «Strilets» newspaper, army, Ukrainian state, editorial office, publication.